

Norsk bibliotekforening (Nbf) er en interesseorganisasjon som organiserer hele biblioteksektoren, og omfatter både skolebibliotek, folkebibliotek og fag- og forskningsbibliotek. Bibliotekene står i en særstilling i å nå ut den norske befolkning gjennom et helt livsløp, gjennom de ulike bibliotektypene.

Norsk bibliotekforening mener at det ligger et uutnyttet potensial i bibliotekenes rolle i infrastrukturen for beredskap. Vi anbefaler å styrke nettverket som allerede ligger der, gjennom å etablere bibliotekenes rolle i beredskapsarbeidet.

Hvor kan bibliotekene bidra

- Som fysisk sted, og med en infrastruktur som dekker hele landet, kan bibliotekene dekke grunnleggende behov som strøm, nett og varme i alle landets kommuner, dette bør utredes og kartlegges.
- De ulike typene bibliotek (folkebibliotek, skolebibliotek og universitetsbibliotek) kan bidra ytterligere i arbeid med kildekritikk, i tillegg til mediebransjen, dette bør følges opp med utredning og mandat.
- Kommende strategi for å styrke motstandskraft i befolkningen bør omfatte bibliotekenes rolle, og kartlegge barrierer og definere bibliotekenes samfunnsoppdrag i arbeid med kildekritikk og motarbeide desinformasjon.
- Bibliotekenes kan spille en viktig rolle som samlingssted i krisetid. Dette bør utredes og kartlegges.
- Bibliotekenes rolle i informasjonsarbeidet rettet mot befolkningen bør defineres.
- Som en lokal samarbeidsaktør kan bibliotekenes funksjon som partner mellom det offentlige og frivilligheten og det sivile samfunnet være avgjørende. Dette bør tydeliggjøres.

Kunst og kultur

Meldingen trekker fram kunst og kulturens betydning i beredskapsarbeidet, det er bra at dette er anerkjennes som en del av kunstens og kulturens funksjon. Dette mener vi er et gode, og bør fremdeles få plass.

Kunnskap og kildekritikk

En annen kritisk nødvendighet i beredskapsarbeidet er en oppdatert befolkning som kan forholde seg til fakta og kunnskap med velutviklet kritisk sans. Dette forutsetter både tilgang på kunnskap og informasjon, og at man kan vurdere informasjonen. Bibliotekenes oppgave er å stille medier og informasjon til rådighet, og kan sikre denne tilgangen. Dette forutsetter imidlertid at bibliotekene har mediebudsjetter som gjør dem i stand til å sørge for en oppdatert samling.

Som Ytringsfrihetskommisjonen har pekt på kan også bibliotekene være godt egnet for å sikre tilgang til redaktørstyrte medier, og samarbeide med disse. Det krever imidlertid en økning i dagens mediebudsjetter, og et tydelig mandat.

Der stortingsmeldingen peker på mediebransjen for å styrke befolkningens evne til kildekritikk, bør også bibliotek inn, og bør omfatte både folkebibliotek, skolebibliotek og universitetsbibliotek.

Det gjennomføres allerede en rekke tiltak og prosjekter i alle typer bibliotek rettet mot hele befolkningen, med mål om å øke kunnskap om kildekritikk og motarbeide desinformasjon. Dagens tilbud er imidlertid preget av kommuneøkonomi, ulike samarbeidspartnere og til tider avhengig av prosjektstøtte. Mer forutsigbare rammer ville gi befolkningen mer stabilt tilbud.

Slik også Opplæringsforskrifta §11-2 slår fast skal skolebibliotekene bidra til elevenes evne til å tenke kritisk. Dette er også beredskap.

Fysisk infrastruktur

Ifølge lov om folkebibliotek skal hver kommune ha et folkebibliotek. Dette nettverket av fysiske steder, som er både en kunnskapsinstitusjon og felles møteplass i lokalsamfunn er en tilsynelatende uutnyttet ressurs, sett i sammenheng med beredskapsarbeid.

Tilfluktssted og samlingspunkt

Bibliotekene er et fysisk sted for å samles ved kriser, slik for eksempel kulturhuset og biblioteket i Steinkjer var i januar 2025. Under ekstremvær tilbød de varme, strøm for å lade telefonen, og et sted å samles. Vi har sett andre steder at bibliotekene er et sted for å samles rundt kunst og kultur, for å samles i krisetid.

Informasjon fra myndighetene

Befolkningen har høy grad av tillit til bibliotekene, og kan derfor være gode formidlere av informasjon fra myndighetene.

Under koronapandemien ble bibliotekenes posisjon tydelig. Folkebibliotekene var et av få steder som holdt åpent mens andre stengte ned. Det var flere steder en sentral for utdeling av tester og munnbind, og ble mange steder et sted for å utveksle informasjon, og være et bindeledd lokalt. Dette viser bibliotekets kraft og funksjon.

Kulturvern og kulturarv

Meldingen understreker kulturen, kulturarvens og mediens betydning for sivil motstandskraft. Bibliotekene bidrar aktivt i arbeidet med å ivareta kulturarven gjennom å forvalte vårt felles minne, både nasjonalt og lokalt. Som meldingen skriver, er kulturarven både mål, middel og motstandskraft, noe vi også har sett i krig og konfliktsituasjoner der bibliotek og museer har blitt utsatt for angrep, slik vi har sett i væpnede konflikter i verden.

Bibliotekene i planarbeidet

Folkebibliotekene er en del av vår offentlige struktur, med både innhold, medier, kunnskap, og som fysiske møteplasser. De inngår i en rekke av sivilsamfunnets funksjoner, og har utstrakt samarbeid med frivilligheten. I lokalsamfunn er folkebibliotek ofte brobyggere mellom sivilsamfunn og byråkratiet. Dette er særlig tydelig i de funksjonene bibliotekene inngår i samarbeid rundt informasjonstjenester til innbyggere, som servicetorg eller lignende.

Derfor kan bibliotekene, gitt mandat og ressurser, spille en viktig rolle som en del av beredskapens infrastruktur, og bør inn i kommunene og fylkeskommunenes planarbeid.

Bibliotekene bør inngå som en del av sentrale beredskapsaktører i sikkerhetspolitisk krise og krig, omtalt i kap. 5.4.

Samarbeid offentlig / frivillighet

Slik meldingen påpeker må «kommunene [...] systematisk planlegge for større hendelser hvor samfunnet er avhengig av at ressursene finner hverandre.» Meldingen peker videre på behovet for samordning på både lokalt, regionalt og sentralt nivå, og sikres samarbeid mellom offentlige, private og frivillige aktører (kap. 3.8). Her har bibliotekene mulig til å bidra med verdifull kunnskap, innsikt og operasjonalisering, gjennom kontakt med både kommuneadministrasjon og politisk nivå, og fylkeskommunen på den ene siden, og sivilsamfunnet representert gjennom organisasjoner, frivillige og enkeltpersoner på den andre siden. Skal bibliotekene gjennomføre og kunne spille denne viktige rollen må de gis mandat, ansvar og ressurser til å gjennomføre det.

Vi anbefaler at man bruker erfaringer fra Sverige, der bibliotekene har fått en samfunnskritisk rolle i landets totalforsvar i tilfelle det blir krise eller krig. Et ekspertnettverk er etablert, og en «verktøykasse», som skal hjelpe bibliotekpersonalet med å forberede seg på en krisesituasjon, er utformet.

Norsk bibliotekforening foreslår

Del 2, kapittel 5

Nytt kulepunkt: «Utrede bibliotekenes funksjon og rolle i beredskapsarbeidet i kommunene, med tanke på fysisk sted med grunnleggende infrastruktur, som samarbeidsorgan mellom offentlig sektor og sivilsamfunn, samt rolle i informasjonsarbeid rettet mot befolkningen.»

Del 3, kapittel 7, under punkt «styrke arbeidet mot desinformasjon og påvirkning gjennom å»

Kulepunkt 2, legge til «og bibliotekfeltet», så nytt kulepunkt blir: «i samråd med mediebransjen og bibliotekfeltet vurdere mulige tiltak som kan styrke befolkningens evne til kildekritikk og motstandskraft mot desinformasjon».